

פסקים והלכות

עם תשובות והוראות מגדולי הפוסקים, מאת הרב יוסף אביטבול שליט"א

בסייעתא דשמיא, גליון מס' 63, ערב ר"ה ה'תשפ"ה פסקי הלכות ראש השנה תשפ"ה

[עם שימת ההבדלים, לבני ספרד, ולבני אשכנז, נתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות ר"ה מהדורת תשפ"ד, ובספר שערי יוסף הלכות יום טוב, וכתבנו כאן רק עיקרי הדינים וההלכות המצויים בראש השנה שחל ביום חמישי ושישי, ובפעם הבאה יחול בשנת ה'תשפ"ט]

תענית במקום חולי - אף הנוהג להתענות בערב ראש השנה במקום חולי (מטה אפרים ס"ח) [או שאם יצום לא יכול לצום צום גדליה או שיפריע בכוונה בתפילות ראש השנה (הגר"י משדי שלי"ט"א)], לא יתענה. ואינו צריך התרת נדרים, אך לכתחילה טוב שיבקש מאחרים שיתירו לו את נדרו. (מג"א שם סק"ב ומשנ"ב סק"א).

דיני הסיום - אפשר לשמור את הסיום כדי לסיים את המסכת בערב ראש השנה. ואף אם לא אכל בסעודת סיום מסכת פטור מהצום. ואף אם הגיע באמצע סעודת סיום מסכת אף אם לא שמע את הסיום אף אם לא אכל נפטר מהצום. (נתבאר בספר בארוכה).

זמן סיום התענית - כנ"ל בני ספרד נוהגים שלא לצום, אך הנוהגים לצום נוהגים לצום כל היום, אלא א"כ התנו אחרת לצום חצי היום. **ולבני אשכנז** יש נוהגים להתענות עד פלג המנחה ועליהם להתפלל מנחה קודם האכילה וצריכים לומר עננו וידלגו את המילים "ביום צום תעניתנו", (עי' משנ"ב ס' תקס"ב סק"ו ושער הציון שם סק"ו), ויש שנוהגים להתענות רק עד זמן מנחה גדולה ועליהם להתפלל מנחה ולומר עננו כנ"ל, ואח"כ יאכלו, אך יש שאין מקפידים להתפלל מנחה קודם האכילה, אלא ממתינים עד חצות ואוכלים. (הגר"ע פ).

דיני התרת נדרים

נהגו לעשות בערב ראש השנה התרת נדרים על העבר, [כגון על מנהגי מצוה שנהג שלוש פעמים], ומסירת מודעה על העתיד. **ובני ספרד** נהגו לעשות גם התרת קללות, מחשש שמא נידוהו בחלום או שנדר בחלום, ולכן צריך דוקא עשרה להתיר.

כוונה בהתרה - כתב בחיי אדם (כלל קלח ס"ח) אמנם ראוי לכל אדם שילמוד הלכות נדרים וכו' וגם צריך כל אדם שיהיה נזהר שיבין מה שהוא אומר, ולא כמו שחושבין העמי ארצות שהוא איזה תחינה, [והו"ד בכה"ח (סי' תקפ"א סקצ"ט)].

נשים - אף נשים צריכים להתיר את הנדרים וכדלקמן, [יש נוהגים שאין עושים התרת נדרים לנשים, כיון שסומכים על אמירת כל נדרי בליל יו"כ].

קטנים - אינם צריכים לעשות התרת נדרים, אף סמוך המופלא לאיש, ויש שנהגו להביאם להתרת נדרים.

זמן ההתרה - בני אשכנז נוהגים לעשות התרת נדרים בערב ראש השנה לאחר תפילת השחרית כדי להינצל מעונש נדרים. (עי' כה"ח סי' תקפ"א סק"ב וסק"ט). **ובני ספרד**

דינים הנוהגים בתפילת שחרית בערב ראש השנה

תחנון - אין אומרים תחנון בערב ראש השנה בתפילה. (שו"ע סי' תקפ"א ס"ג). אך באמירת הסליחות אומרים תחנון אף אם נמשכו הסליחות אחר עלות השחר קודם הנץ החמה אומרים בהם וידוי ונפ"א. (כה"ח סי' תקפ"א סקע"ג ועוד). אך אם התחילו סליחות לאחר עלות השחר לא יאמרו תחנון, אולם י"ג מידות וידוי מותר לומר.

למנצח - מנהג בני ספרד שלא לומר בתפילת שחרית בערב ראש השנה מזמור יענך וכו' ותפילה לדוד, אך מנהג בני אשכנז לומר למנצח. (כה"ח סי' תקפ"א סקע"ח).

תיקון חצות - בליל ערב ראש השנה אומרים תיקון חצות, אלא א"כ הגיע חצות הלילה לאחר המולד. (כה"ח שם סקע"ה).

תקיעת שופר בערב ראש השנה - אין תוקעין בערב ראש השנה כדי להפסיק בין תקיעות דרשות לתקיעות דחובה, (רמ"א סי' תקפ"א ס"ג). **ונתבארו הדינים בהרחבה בספר.**

עלייה לקברים - יש נוהגים לעלות לקברים בערב ראש השנה, ואפילו אינם קברי צדיקים כגון קברי אבותיו, אך בודאי יש מעלה לעלות לקברי צדיקים, לאחר מכן נוהגים לתת צדקה לעניים, [וסגי בכמה פרוטות], (רמ"א סו"ס תקפ"א).

נתינת צדקה לעניים - יתן צדקה לעניים שיהיה להם לסעודות החג, מדין נתינת צדקה בערב יו"ט. (שו"ע סי' תקט"ט ס"ב).

תענית בערב ראש השנה

תענית בערב ר"ה - לבני ספרד: פשט המנהג בזמנינו שלא להתענות, כיון שהדורות חלשים, [ורק יחידי סגולה מתענים יום שלם, כמו שכתב השו"ע], ואף אין צריך לשמוע סיום מסכת, אלא א"כ נהג להתענות [ואפשר שטוב לשמוע סיום מסכת אם אפשר לו], **ולבני אשכנז:** המנהג להתענות חצי יום, אך כבר פשט המנהג ברוב הבתי כנסיות והשיבוט לעשות סיום מסכת [או לפטור בסעודת מצוה, כגון ברית מילה או פדיון הבן] ולהפטר מהצום.

קבלת התענית - המתענה בערב ראש השנה אינו צריך לקבל את התענית, (משנ"ב שם סקט"ז), אך בזמנינו כיון שלא כולם נוהגים לצום, לכתחילה לקבל את התענית, ועד מתי מתענה. (כה"ח ס"ק עג, וכן הסכמת הפוסקים).

בשביל להתיר נדרי אשה, אלא כשיושבים לפניו שלושה להתיר נדרי עצמו יתיר גם עבור אשתו ע"י שיכלול את אשתו בהתרה. (נתב' בספר בארוכה). אך את המסירת מודעה, אין שליחות, ותאמר האשה לעצמה בביתה. (הגרי"מ).

צורת ההתרה - מנהג בני ספרד ויש מבני אשכנז שאומרים כמה אנשים ביחד סדר התרת נדרים לפני שלושה ויתירו להם, אך רבים מבני אשכנז נוהגים שכל אחד יאמר את נוסח ההתרה לבד. (עי' שו"ע סי' רכ"ח סמ"ו וברמ"א שם ס"ב ובמטה אפרים סי' תקפ"א סעיף מא). אך מ"מ שעושים את ההתרה הרבה ביחד, יש להזהר לומר בקול, שהדיינים ישמעו.

התרת נדרים בעמידה - המבקש התרת הנדר צריך לעמוד בפני שלושת המתירים והמתירים יושבים, אך אינו לעיכובא, ואפשר בהתרת נדרים בערב ר"ה שכולם יעמדו.

התרת נדרים בטלפון - אינה מועילה.

נוסח מקוצר להתרת נדרים בערב ר"ה - יש מבני אשכנז שנהגו לומר נוסח מקוצר להתרת נדרים, ומנהג בני ספרד לומר התרת נדרים וקללות בנוסח הארוך, מ"מ בן ספרד שלומד בישיבה של בני אשכנז ונוהגים לומר הנוסח הנ"ל, יכול לאומרו. (שמעתי מהגרע"פ), אך לכתחילה אם אפשר לו יעשה התרת נדרים וקללות בפני עשרה כמנהג בני ספרד.

דיני ערב ראש השנה

תספורת בערב ראש השנה - מסתפרין ומתגלחין בערב ראש השנה, וערב ראש השנה לאו דוקא אלא אף כמה ימים לפני כל שניכר שהוא לכבוד ראש השנה, (עי' שו"ע סי' תקפ"א ונתבאר בארוכה בספר שערי יוסף ראש השנה). ואם יסתפר בערב ראש השנה ועל ידי כך יסתפר בערב חג הסוכות אין בזה קפידא. [ויש שדקדקו להסתר גם בערב סוכות כדין ערב יו"ט].

נטילת ציפרוניים - יטול ציפרוניו בערב ראש השנה כדין ערב יו"ט. (כה"ח סי' תקפ"א סקפ"א). [ובפרט בראש השנה שחל לפני שבת, כמו השנה].

טבילה - בערב ראש השנה נוהגים לטבול לטהר עצמו, [אף לבחורים] (רמ"א סי' תקפ"א ס"ד ובכה"ח שם סקפ"ב). אך הטבילה אינה חיוב ולכן מי שקשה לו יכול שלא לטבול. ועכ"פ ישפוך על עצמו תשעה קבין, דהיינו שיפתח את ברז המים במקלחת למשך 3 - 4 דקות מתחת זרם חזק. (עי' משנ"ב סי' תקפ"א סקכ"ו).

זמן הטבילה - לכתחילה יש לטבול אחר חצות, ויכול לטבול אף לכתחילה שעה לפני חצות, ובמקום הצורך אף מהבוקר. (עי' מועד לכל חי יב טז, ונתבאר בארוכה בספר שערי יוסף הלכות יו"ט).

בגדי יו"ט/פראק - בראש השנה יש ללבוש בגדים נאים, ויש שאינם נוהגים ללבוש בגדי יו"ט. אך יש הרבה שנוהגים ללבוש בגדי יו"ט וכדו' כגון פראק.

בגדים חדשים - אין איסור ללבוש בגדים חדשים בראש השנה.

מצות שמחה קניית בגדים או תכשיטים לאשה - אף בראש השנה חיוב גמור לשמח את אשתו. (עי' רמב"ם פ"ו מיו"ט ה"ז, ושו"ת אבן ישראל ח"ח סי' י"ב ובשו"ת יביע אומר ח"י סי' מג). ויש אומרים שלמעשה אין חיוב בזה. (הגרש"א והגר"ק והגרע"פ ועוד, ונתבאר בארוכה בספר).

נוהגים לעשות ההתרת נדרים בסליחות בליל ערב ראש השנה, [כיון שמותר להתיר נדרים אף בלילה. (שו"ע יו"ד סי' רכ"ח ס"ג), והלילה מתחיל מהיום] או באמירת סליחות באשמורת הבוקר, ואם לא עשה התרת נדרים בערב ראש השנה יעשה בעשרת ימי תשובה. (קיצור של"ה עניני התרת נדרים).

התרת נדרים בערב יו"כ - מנהג בני ספרד לעשות התרת נדרים והתרת קללות בפני עשרה עוד פעם בערב יום כיפור. אך אין בזה חיוב, ולכן אם פספס את ההתרת נדרים, אי"צ להטריח עשרה לך.

נדרים ששכחם ונדרים שזכרם - נוסח התרת נדרים שעושים בערב ראש השנה מועיל רק לנדרים ששכחם, (סידור דרך החיים בשם השבלי הלקט, ובאלף המגן סי' תקפ"א ס"ק קא). אך נדרים שזכרם, אם הם נדרים שאפשר להתיר אותם, לכתחילה צריך לעשות כן בפני שלושה ש"גמירי וסבירי ויודעים לפתוח פתח", ולמעשה מקילים לעשות ההתרת נדרים בפני שלושה שיודעים עיקרי הדינים פתח וחרטה.

צורת פתיחת הפתח - פתיחת הפתח הוא על ידי שעושים מהחרטה פתח, דהיינו שיאמר תחילה שהוא מתחרט על הנדר שנדר, ואז עושים "פתח" שביאורו שאילו היה יודע שיתחרט על הנדר, לא היה נודר. (שם ס"ד).

פירוט הנדר - כשמתירים נדר שזכרם, חובה לפרט לפחות לאחד מהמתירים את הנדר.

גיל המתירים - התרת נדרים צריכה להעשות בפני שלושה שהגיעו לגיל מצוות והביא שני שערות, ומ"מ בהתרת נדרים בערב ראש השנה סומכים על החזקה לכתחילה. ולכן בישיבות לצעירים אפשר לעשות התרת נדרים אף בפני שלושה בחורים אע"פ שאין להם חתימת זקן. [ואף המקפידים בזה **לבני ספרד** שעושים התרת נדרים בפני עשרה, אפשר לצרף למניין העשרה אחרי השלושה נערים שזה עתה הגיעו לגיל מצוות].

התרה בפני שלושה או עשרה - מנהג בני אשכנז לעשות התרת נדרים בפני שלושה ולא יותר, כדי שלא יהיה ב"ד שקול, ומנהג בני ספרד לעשות התרת נדרים ביחד עם עשרה קללות בעשרה. (עי' שו"ע יו"ד סי' ר"ו, ובשו"ת זרע אמת או"ח סי' צ'). ואם אין עשרה אינו לעיכובא, ואפשר לעשות אף בשלושה.

קורבת המתירים - המתירים יכולים להיות קרובים זה לזה, וכן יכולים להיות קרובים לזה שמתירים לו, וכגון אביו ושני אחיו של הנודר יכולים להתיר לו את נדרו אם הם ראויים לכך. (סי' רכ"ח ס"ג וסי' רל"ד סנ"ז).

זהירות שבעל לא יתיר נדרי אשתו - בעל אינו יכול להצטרף לשלושה כדי להתיר נדרי אשתו, ולכן יש להזהר שמי שאשתו נמצאת בעזרת נשים בשביל התרת נדרים שלא יהיה משלושה המתירים, אך כשיש עשרה מתירים יכול להיות בתוכם ויתנה בינו לבין עצמו שמתיר לכל הקהל חוץ מאשתו. **ומ"מ בעל יכול להיות שליח לאשתו וכדלקמן.**

התרת נדרים בשליחות - הנודר אינו יכול לעשות שליח להתיר נדריו, כיון שהמבקש התרה צריך להיות נוכח בפני המתירים. (שו"ע יו"ד סי' רכ"ח סט"ז וט"ז שם סק"כ וכ"א, וש"ך שם סקכ"ט).

שליחות בעל לאשתו - בעל יכול להיות שליח להתיר נדרי אשתו. (שו"ע יו"ד סי' רל"ד סנ"ז וט"ז סקמ"ו וש"ך סק"ע). [וי"א שטוב שהאשה תלך בעצמה להתרת נדרים, כיון שיש בהתרת נדרים גם התרת חלום, אך מ"מ אינו חיוב. (עי' שו"ת אור לציון ח"ד עמ' כח)]. אך מ"מ אין לקרוא לשלושה אנשים במיוחד

לבישת קיטל - יש נוהגים בבני אשכנז ללבוש קיטל, וכן יש נוהגים מבני ספרד, ואין בזה חיוב, ונהרא נהרא ופשטיה. (עי' ירושלמי ראש השנה פרק א' ה"ג ובטור סי' תקפ"א). **וש"ץ/בעל תוקע/בעל קורא**, ילבשו קיטל מפני כבוד הציבור. [ואסור להכנס עם קיטל לבית הכסא, וחשוב כבגד של תפילה, אך לעשות צרכיו הקטנים מותר].

לבישת קיטל בשנה ראשונה - יש שנוהגים שלא ללבוש קיטל, אך להלכה אין קפידא בזה.

הלכות עירוב תבשילין

[נתבארו פרטי הדינים בארוכה בספר שערי יוסף הלכות יום טוב, ונתבארו כאן רק פרטי הדינים המצויים בקצרה]

השנה שחל שר"ה חל להיות ביום חמישי ושישי אסור לבשל ביום שישי לשבת, אלא א"כ יעשה עירובי תבשילין.

הנחת פת ותבשיל - צריך להניח פת ותבשיל, ואם עשה עירובי תבשילין רק מתבשיל יכול רק לבשל, ולכן אם רק מבשל ולא אופה ביו"ט יכול להניח לכתחילה רק פת, אך נהגו להניח גם פת וגם תבשיל.

שיעור הפת והתבשיל - לכתחילה צריך שיהיה הפת בגודל ביצה (רמ"א שם ס"ג) שהוא 50 גרם, ולשיטת החזו"א 100 גרם, והתבשיל בשיעור 25 גרם. ולשיטת החזו"א 50 גרם. והידור מצוה לקחת לחם או חלה שלמה ותבשיל חשוב. (משנ"ב שם סק"ח).

מהו תבשיל - צריך שהתבשיל יהיה ראוי ללפת בו את הפת (שו"ע שם ס"ד), כגון בשר ודגים וביצים וסלטים מבושלים, שהדרך ללפת בהם את הפת, אבל דייסא או אורז או כוסכוס אין יוצאים בזה ידי חובת עירוב תבשילין. ונהגו לבשל לצורך העירוב תבשילין (ביה"ל שם ס"ו ד"ה עדשים) ביצים מבושלות או דג מבושל או מטוגן, או חתיכת בשר עוף מבושלים, וראויים לאכילה. [ונתבארו בזה עוד דינים בארוכה בספר שערי יוסף הלכות יו"ט, עי"ש].

מהו פת - צריך לקחת פת כגון פיתה או לחמניה או חלה לצורך עירוב תבשילין, ובמקום צורך יכול לכתחילה לערב אף על פת הבאה בכיסנין.

עירובי תבשילין למי שאינו מבשל ורק מדליק נרות - מי שמבשל ביו"ט לשבת, צריך להניח עירוב תבשילין בברכה. **אך מי שאינו מבשל ולא עושה שום מלאכה מיו"ט לשבת, ורק מדליק נרות**, צריך להניח עירוב תבשילין בלא ברכה כדי שיוכל להדליק נרות שבת, ויאמר בנוסח הנחת העירוב בדין עירובא יהא שרי לנא "לאדלוקי שרגא".

עירוב תבשילי למחמם אוכל - אם מחמם אוכל מיום טוב לשבת, [וכמצוי בבחורי ישיבות שאין מדליקין נרות ביו"ט, וכמו שהתבאר בדיני הדלקת נרות ביום טוב] יניח עירובי תבשילין בלא ברכה.

אם רק מדליק נרות או במקום ספק ורוצה לברך - ישנם כמה אופנים שהעירוב יהיה בברכה, א). להניח בסיר החמין/טושלנט ביצים חיות כמה שעות לפני שבת, ב). יכול להכין תה בכלי ראשון, לצורך שבת, ג). להוסיף מים חמים לתוך המיחם [שאינו בו טרמוסטט]. ד). אם מחמם דבר לח [אף לדעת הרמ"א], יעשה עירוב תבשילין בברכה.

בני הבית - בעל הבית שעושה עירוב האשה ובני הבית נטפלים לעירוב של בעל הבית. (משנ"ב סי' תקכ"ז סקנ"ו).

זוג שמתארחים אצל ההורים - מי שמתארח ביום טוב ובשבת, ואף זוג נשוי שמתארח אצל הוריו ביו"ט ובשבת, מעיקר הדין אין צריכים לעשות עירוב תבשילין, ויוצאים ידי חובה בעירוב שאביו או חמיו עושה. **ויש מבני אשכנז שמחמירים שצריכים לעשות עירוב תבשילין**, ויש כמה אפשרויות, א). שיניח עירוב תבשילין ללא ברכה, ב). שאביו יזכה לו את העירוב ע"י שכן, ואז אינו צריך להניח ע"ת, [ובדיעבד אף ע"י בניו הגדולים]. ג). שיגביה את העירוב של אביו לפני שהניח את העירוב, ונעשה שותף בו, ואז אינו צריך להניח ע"ת.

עירובי תבשילין לבחורי ישיבה - בחורי ישיבות יצאו ידי חובת עירוב תבשילין, שעושה הנהלת הישיבה, [והנהלת הישיבה מזכה את העירוב לכל בחורי הישיבה] ולכתחילה צריך לכוון ולדעת שעושים להם עירוב תבשילין. **ואם מחממים** אוכל כנ"ל צריכים לעשות עירוב תבשילין בלא ברכה, אך מעיקר הדין יצאו בעירוב תבשילין של הישיבה כיון שסמוכים על שולחן הישיבה, אך אם אוכלים בפני עצמם כל השנה, ולא סמוכים על שולחן הישיבה, [כגון בישיבת מיר וכדו'] בודאי שיעשו עירוב תבשילין.

זמן הנחת עירוב תבשילין - הזמן הראוי להניח עירובי תבשילין, סמוך ליו"ט (עי' שו"ע שם ס"ד), ויש שהידור להניחו מהבוקר, [וזריזין מקדימין למצוות], ואפשר להניחו במקום צורך או שחושש שישכח אף בליל ערב יום טוב, ואפשר להניח את העירוב עד שקיעת החמה, ובשעת הדחק עד י"ג וחצי דקות מהשקיעה.

סדר עירובי תבשילין

ברכה על העירוב - בזמן שמניח את העירוב בערב יו"ט מברך "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על מצות עירוב".

אמירת הנוסח - לכתחילה טוב שיחזיק את העירוב בידו. (עי' שו"ת חיים שאל ח"א סי' כט), ויאמר "בדין עירובא יהא שרי לנא לאפויי ולבושלי ולאדלוקי שרגא ולמעבד כל צרכנא מיום טוב לשבת". פירוש, בעירוב זה יהיה מותר לנו לאפות ולבשל ולהדליק הנר ולעשות כל צרכינו מיו"ט לשבת.

הבנת נוסח העירוב - צריך להבין את נוסח העירוב, ומי שאינו מבין ארמית יאמר את הנוסח הנ"ל בשפה שמבין.

אכילה מהעירוב תבשילין - צריך להקפיד שהעירוב ישאר קיים ויהיה ראוי לאכילה עד גמר כל ההכנות מיום טוב לשבת, ולכתחילה עד שתדליק האשה את נרות השבת ביו"ט, ולאחר מכן רשאי לאוכלו מיד. ואם העירוב אינו קיים כגון שנאכל או נאבד, אינו יכול לאפות או לבשל על סמך העירוב. **ונתבארו בזה פרטי הדינים בספר שערי יוסף הלכות יו"ט בהרחבה.**

דיני קביעות וקניית מקום לתפילה בימים נוראים

קניית מקום מכספי מעשר לימים נוראים - לבני ספרד: מותר לקנות מקום בבית הכנסת בימים נוראים מכספי מעשר, **ולבני אשכנז**: את הסכום הרגיל שמשלמים בדרך כלל עבור קניית מקום שהוא 100 ש"ח אי אפשר לשלם מכספי מעשר, אבל את ההוספה מעל הסכום הנ"ל יכול לשלם מכספי מעשר.

לתת מקום של בחור בימים נוראים למשהו אחר אם הוא לא מתפלל בישיבה - אסור, כיון שנראה מה שנותנים מקום דוקא לבחור שיתפלל שם, ואומרים כן בפירוש, אבל

ברכת שהחיינו בהדלקת נרות - אין לברך ברכת שהחיינו בזמן הדלקת נרות, [ויוצאים יד"ח בקידוש היום] ויש מבנות אשכנז שנהגו לברך, אך יש רבים מבני אשכנז שלא נהגו בכך.

ברכת שהחיינו לאיש שמדליק נרות - אף הנוהגים שהנשים מברכות שהחיינו בשעת הדלקת נרות, איש שמדליק כגון אלמן לא יברך שהחיינו בשעת הדלקת נרות אלא בשעת הקידוש.

הדלקת נרות בבית הכנסת - ביו"ט יש להדליק את הנרות בערב יו"ט, ולא ביו"ט, כיון שאפשר להדליק בעיו"ט.

הדלקת נר יארציט - מי שחל היארציט של אביו או אמו ביו"ט, ידליק את נר היארציט בערב יו"ט, ואם שכח ולא הדליק בערב יו"ט, ידליק את הנר בבית הכנסת ליד עמוד השליח ציבור. [ויכול גם יכול להדליקו במקום הסעודה כדי שיהנה מאורו].

הדלקת נר יזכור - מנהג בני אשכנז להדליק נר יזכור שהוא נר לעילוי נשמת אביו ואמו, ולכתחילה יש להדליקו בערב יום טוב, ואם לא הדליקו בערב יום טוב, יכול להדליקו במקום הסעודה כדי שיהנה מאורו, ולכתחילה טוב שידליקו בבית הכנסת ליד עמוד השליח ציבור, ובני ספרד לא נהגו להדליק נר יזכור.

דיני תפילת ליל ראש השנה

הכנת התפילה - ראוי לעבור על סדר התפילה אף שמתפללים בזמנינו במחזורים. (גמ' ר"ה לה ע"א ומהרי"ל הל' ראש השנה אות ב').

בקשות בגשמיות - מותר לבקש בקשות אף על גשמיות בראש השנה, וטוב שיכוון בבקשות הגשמיות לצורך הרוחניות. (ראה מה שהארכתי בזה בחלק ביורוי הלכה).

בכיה בתפילות - נוהגין לבכות ולהוריד דמעות תוך כדי התפילה, ויש שהקפידו בזה. (עי' מטה אפרים סי' תקפ"ב ס"ח, ונתבאר בארוכה בספר).

עניני תפילה כלליים המצויים בראש השנה

לעמוד בפתיחת ארון הקודש - המנהג לעמוד שפותחים את הארון, אך חיוב מדינא לעמוד, כיון שהספר תורה מונח במקומו. (עי' ט"ז יו"ד סי' רמ"ב סק"ג ושער הציון סי' קמ"ו סק"ח).

לעבוד כנגד המתפלל - מותר לעבור כנגד המתפלל וכן לפסוע כנגדו אם צריך לצרכיו. (עי' או"ח סי' קב, והתבאר בשער"י דיני לעבור לפני המתפלל). אך אסור לחזור למקומו אם עובר כנגד המתפלל אך במקום צורך או לצורך מצוה [כגון לשמוע תקיעת שופר כראוי] כדי שיוכל לכיון בתפילה יכול לעבור בצדדים, ובמקום הצורך יכול לעבור אף לפניו. [ויש מחמירים בזה].

לשבת כנגד המתפלל - יש להזהר שלא לשבת בתוך ד' אמות של המתפלל בין מלפניו ובין מהצדדין, אלא א"כ הוא חלוש או חולה או זקן, ואף אם המתפלל מאריך בתפילתו בתחנונים אף להתיר.

עמידה בחזרת השליח ציבור - לבני ספרד: מעיקר הדין מותר לשבת, אך רבים נוהגים לעמוד. (עי' כה"ח סי' קכ"ד ס"ק כד). **ולבני אשכנז:** לכתחילה יש לעמוד בכל חזרת הש"ן. אך מי שקשה לו או שקשה לו לכוון, יכול לשבת, [ובפרט

מי שלא מתפלל שם אין לו היתר להיות במקום הנ"ל, אלא א"כ רואה שהמקום ריק בלא"ה. (שמעתי מהגרע"פ). וכן אסור לשבת בבית הכנסת שמוכרים מקומות ומקפידים שלא לשבת במקום בלא לשלם, ויש בזה איסור גזל, ובכלל זה אף להביא לשם כיסאות. **כללו של דבר, הכל לפי הוראת הגבאים.**

הכנות לראש השנה מבעוד יום

הכנת נר נשמה - יש להכין בערב שבת נר הדולק למשך 48 שעות לפחות [וטוב להדליק נר של 72 שעות כי לפעמים נכבה] כדי להעביר מאש לאש במוצאי שבת לצורך הדלקת נרות ובישול.

הכנות ליו"ט - להכין את הפתיל צף. וכמו כן יש להכין שעוני שבת למזגנים, וכן לא לשכוח לסדר את המקרר למצב שבת וחג, וכן המשתמשים בגז לכיון את החגז, ועוד הכנות ידועות לחג.

כיבוי החשמל בשעון שבת לזמן הדלקת נרות במוצ"ש - כיון שבכל ערב שבת וערב יו"ט בזמנינו שיש תאורת חשמל ראוי לכבות את תאורת החשמל קודם הדלקת הנרות, ולחזור ולהדליק את החשמל אחר הדלקת נרות יו"ט ונרות שבת ולכיון בעת הברכה על החשמל, ולכן כשחל יו"ט בערב שבת לכתחילה טוב שיסדר מערב יו"ט שעון שיכבה את אור החשמל קודם ההדלקה לכבוד יו"ט ואח"כ יודלק שוב החשמל ע"י השעון, אך חיוב להקפיד על זה מעיקר הדין. (ראה מה שנתבאר בארוכה בזה בשערי יוסף הל' יו"ט).

דיני הדלקת נרות

זמן הדלקת נרות ביו"ט - לכתחילה מן הראוי להדליק נרות יום טוב, בערב יום טוב, [כיון שבזמנינו אפשר שהוא נר של בטלה, כי אי"צ להדליק נרות שיש כבר אור חשמל] אך יש נוהגים להדליק סמוך לסעודת החג.

חיוב הברכה בהדלקה - חובה לברך על הדלקת נרות ביו"ט, [ונחלקו הפוסקים האם נשים שנוהגות שלא לברך על הדלקת נרות בליל יו"ט, צריכה לשנות ממנהגה ולברך, כיון שנח' הראשונים אם צריך לברך על נרות יו"ט, ולמעשה צריך לשנות את המנהג ולברך].

ברכה לפני ההדלקה - ביום טוב צריך לברך לפני הדלקה ואח"כ לברך, [ויש מבני אשכנז שנוהגים גם ביו"ט ואח"כ לברך].

חיוב בחורי ישיבה - בחורי ישיבות אינם חייבים להדליק נרות יו"ט בחדרי הפנימיה [אף שבשבת נח' הפוסקים אם חייבים, ונתבאר בארוכה בשערי יוסף אורחות הישיבה], כיון שביו"ט יש חיוב להדליק רק במקום האכילה, ואין את הדין שלא יכשל בעץ ואבן, ולכן אין חיוב להדליק שם נרות יו"ט, וכ"ש שאין לברך על הדלקתם, [ויש אומרים שאף ביו"ט בחורי ישיבה חייבים בהדלקה בחדרם]. אך בחדר אוכל יש להדליק נרות יו"ט בברכה, בלא ברכת שהחיינו. [כיון שאף הנוהגים לברך שהחיינו ביו"ט היינו דוקא לנשים ולא לגברים].

דיני הברכה וברכת שהחיינו על נרות יו"ט

בירכה להדליק נר של שבת - אם בירכה ביום טוב שחל בחול, "להדליק נר של שבת", לא תחזור ותברך. [ויש חולקים, ונתבאר בארוכה בשערי יוסף שם].

דיני אכילת הסימנים

אכילת סימנים - נהגו לטעום מהסימנים בליל ראש השנה, לסימן טוב, [ויש באכילתם מצוה] ולכתחילה נהגו לאכול ואם אינו יכול לאכול כגון שהוא חולה או שהם נגועים וחושש לכשרותם או שהתקלקלו, די באמירת הסימנים ולומר את היהי רצון.

נוסח היהי רצון - אומרים נוסח היהי רצון בשם ה', אך יש נוהגים שלא לאומרו בשם ה', ונהרא נהרא ופשטיה.

זמן אמירת היהי רצון - נוהגים לאכול הסימן ורק אח"כ לומר היהי רצון, כדי שלא להפסיק בין הברכה לאכילה. ונהגו להחזיק הסימנים בידו בעת אמירת היהי רצון. (עי' כל בו סי' טד).

הסימנים שנוהגים לאוכלם

רוביא - נהגו לאכול לוביא.
סילקא - בני ספרד נהגו לאכול עלי סלקא. ובני אשכנז נהגו לאכול סלק אדום.
כרתי - לוף.

תמרים - תמרים המצויים בזמנינו, ויזהר לבדוקם לפני.
קרא - דלעת.

רימון - ודי לאכול גרעין אחד.
ראש של דג או של כבש - מנהג בני אשכנז לקחת ראש של דג, ומנהג בני ספרד לקחת ראש של כבש. ואם אין ראש של כבש יקח של עגל ויזהר מתולעים שבראש הדג.
תפוח בדבש - לוקחים תפוח מתוק ולא חמוץ, ונוהגים לטובלו בדבש. [ויש נוהגים לאכול תפוח מבושל בסוכר].

סדר אכילת הסימנים - בסדר אכילת הסימנים, יש מנהגים שונים, ורבים נהגו להקפיד על הסדר (עי' בא"ח ש"א נצבים) אך קפידא בזה ורק צריך להקפיד לברך בהתחלה ברכת בורא פרי העץ על התמר שהוא קודם לרימון ולשאר הפירות.

זמן אכילת הסימנים - המנהג לאכול את הסימנים בתחילת הסעודה, לאחר אכילת כזית פת המוציא, ויש שנוהגים לאוכלו בין הקידוש לסעודה, אך לכתחילה טוב לאוכלו בתוך הסעודה משום שלא להפסיק בין הקידוש לאכילת המוציא.

ברכה ראשונה על הסימנים - לגבי הברכה הראשונה על שאר הסימנים, חוץ מהתמר שנ"ל שפותחים בו את סדר הסימנים ומברכים עליו בורא פרי העץ, על סימנים כרתי, רוביא, סילקא. **מנהג בני אשכנז** שכיון שיש ספק אם צריך לברך על אכילתם בתוך הסעודה, טוב לקחת דבר שלא רגילים לאוכלו בתוך הסעודה כגון בננה או אבטיח ובכך יפטור את שאר המינים, אך **מנהג בני ספרד** שאם באים בתוך הסעודה אין צריך עליהם ולכן נראה שלמעשה אי"צ לפוטרום.

ברכת שהחיינו על הרימון - אם אוכל פרי שצריך שלא אכלו עדיין יברך עליו שהחיינו, ולכן בדרך כלל מצוי שלא אכלו רימון ויש לברך עליו שהחיינו, ועדיף שלא להביאו לשולחן בזמן הקידוש, אלא לברך עליו נפרד ואם הביאו על השולחן נפטר.

אכילת סימנים בליל ב' דר"ה - יש שנהגו לאכול הסימנים אף בליל ב' דראש השנה וכן הוא מנהג בני ספרד, אך המנהג הפשוט בבני אשכנז לאוכלו רק ביום א', וכל אחד יעשה כמנהגו.

אם לא שמע את תחילת חזרת הש"ץ. **מי שיכול לעמוד רק חלק מהזמן, סדר העדיפות לשיבה הוא:** א. לשבת רק בפיוטים הנאמרים כשהארון סגור. (עי' בספר איש על העדה עמ' ל שהגריש"א התיישב בפיוטים) ב. גם בפיוטים הנאמרים כשהארון פתוח. ג. לשבת בחזרת הש"ץ.

תפילה בקול רם - יש נוהגין להתפלל תפילת לחש בראש השנה ויום הכיפורים בקול רם כדי לעורר הכוונה, וסומכים ע"ז שכיון שיש ביד הציבור מחזורים אינם מתבלבלים, אך מ"מ אין להגביה הקול יותר מדאי, אך מ"מ בודאי שאם יכול להתפלל בכוונה בשקט יעשה כן כמו כל השנה. **דיני טעויות בתפילה נתבארו בארוכה בשערי יוסף הלכות ראש השנה.**

אמירת קטעי התפילה עם השליח ציבור בימים נוראים - בימים נוראים הרבה נוהגים לומר עם השליח ציבור כגון בתיבות "מחיה מתים ברחמים רבים", "וידע כל פעול" "שמחה לארצך וששון לעירך" וכן מצוי המנהג שחוזרים על כל סוף קטע שהשליח ציבור אומר, כדי לעורר את הכוונה, אך צריך להזהר שאחר שאמרו בקול רם יחזור השליח ציבור על מה שאמרו, אך צריך להזהר שיאמרו בקול רם אבל לא יגביהו קולם יותר מהשליח ציבור. [ומה שצריך שהש"ץ יאמרו בקול רם אח"כ היינו דוקא בחלקים שהם מעיקר התפילה, אבל בקטעים שהם לא מעיקר התפילה כגון באנשי אמונה וכו' או בנוסח הוידוי אין חובה לדקדק שהש"ץ יאמרו אח"כ בקול]. (עי' שו"ת הרא"ש כלל ד' סי' י"ט ובטור או"ח סי' קכ"ד ס"ד, ובשע"ט סי' תקפ"ב סק"ח ובכה"ח סק"ט).

אמירת לשנה טובה תכתב ותחתם - אחרי התפילה בלילה הראשון מברכים לשנה טובה תכתב ותחתם, לאלתר חיים טובים ולשלום. **ולהגר"א** אין אומרים ותחתם (אלף המגן סי' תקפ"ב סק"ח, ונתבאר בארוכה בספר, ובספר פרדס יוסף החדש ראש השנה).

אמירת לשנה טובה בליל שני אחרי תפילת ערבית - מנהג בני אשכנז לומר "גמר חתימה טובה" ו"גוט יו"ט, ולבני ספרד יש בזה מנהגים שונים יש אומרים שיש לומר גם בליל שני לשנה טובה תכתב ותחתם וגם ביום שני עד חצות, ונהרא נהרא ופשטיה.

דיני הסעודה

אכילת המוציא בדבש - נוהגים לטבול את הפת בדבש, אך כיון שע"פ הקבלה תמיד יש לטבול את הפת במלח, ולכן מנהג בני ספרד [והנוהגים ע"פ הקבלה] שיש לטבול גם את הצד השני של החלה במלח. אך מ"מ נראה שרק בעל הבית צריך לעשות כן להטביל גם במלח ולשאר בני הבית די להטביל את הלחם בדבש בלבד. ונוהגים לטבול בדבש עד שמחת תורה.

שמחה בראש השנה - דין ראש השנה כדין יום טוב שיש לשמוח בו, ויש לאכול בשר ולשתות יין. אך ימעט באכילה ובפרט מיין לבל יקל ראש. (עי' ב"י סי' תקצ"ז ושו"ע שם).

אכילת דגים - מותר לאכול דגים בראש השנה.

אכילת דברים טעימים ביותר - יש שנהגו שלא לאכול דברים טעימים ביותר כדי לבטל התאוה, אך להלכה נפסק שאין איסור בזה משום חיוב שמחה בראש השנה. (עי' מג"א בהקדמה לסי' תקפ"ג ובביאור הגר"א שם). ולגבי איסור תענית בר"ה נתבאר בהרחבה בספר.

מיעוט שיחה - כתב במטה אפרים (סי' תקפ"ג סק"א) שיש למעט בשיחה כל מה שאפשר ורק יהיו כל דבריו בדברי תורה ויראה וקדושה.

אכילת סימנים ביום ר"ה - יש נוהגים גם לאכול הסימנים ביום ראש השנה, אך המנהג שלא לאכול את הסימנים ביום ראש השנה.

אכילת דברים חמוצים/חריפים

אכילת מאכלים חמוצים או מרים - נהגו שלא לאכול דבר חמוצים. (שו"ת הגאונים סימן ח', ומשנ"ב סי' תקפ"ג סק"ה, וסי' תר"ב סק"ד) או מרים (מטה אפרים סי' תקפ"ג ס"ג). **ויש מקילים בזה.** (עי' חזו"ע ימ"ז עמ' נ' שכתב יש נוהגים, וצ"ל שכוונתו שכן המנהג).

מהו דברים חמוצים - מאכלים חמוצים, היינו גם מאכלים שמעורב בהם חומץ או לימון, וניכר טעם החומץ או הלימון. (משנ"ב שם). וה"ה מללפון חמוץ במלח או בחומץ. (הסכמת הפוסקים).

חמצוצים וכדו' - וכן ממתקים חמוצים של ילדים יש ליהזר, וכן חמוציות הרי הם דבר חמוץ. אך מותר לשים מעט מיץ לימון או חומץ או חמוציות בתוך מאכל, כיון שלא מרגישים את החמיצות.

אכילת דברים חריפים - מותר לאכול דברים חריפים בראש השנה, אך יש שנהגו שלא לאכול דברים חריפים, ובכלל זה הוא פלפלים חריפים, או בצלים, או סחוג, או שום מבושל וכדו'.

אכילת ענבים - יש שנהגו ע"פ הקבלה שלא לאכול ענבים [שחורות] בראש השנה, אך להלכה אין בזה איסור.

דיני אכילת אגוזים ופיצוחים

אכילת אגוזים - אין לאכול אגוזים ולוזים [וכן חמאת בוטנים ואגוזים] כיון שהם מרבים כיחה וניעה, וגם שאגוז בגימטריא חטא. (רמ"א סי' תקפ"ג ס"ב). בכלל שאר אגוזים הם, אגוזי פקאן, וכן קשיו מחמירים שהוא בכלל אגוזים. אך ערמונים, שומשום, פולים וארבע"ס אינם בכלל האיסור.

מיני פיצוחים - ובכלל הדברים נהגו להחמיר שלא לאכול בראש השנה שמרבים כיחו וניעה, הם, פיסטוק, צנוברים, שקד, וגרעיני חמניות, אך להלכה אין בזה איסור מעיקר הדין, ורבים מקילים בזה.

אכילת עוגה או גלידה או שוקולד שיש בה פירורי אגוזים - אם האגוזים מעורבים באופן שאינם ניכרים כגון שנטחנו ואינם מורגשים, **יש מקילים לאוכלם**, אך לכתחילה אין לאוכלם כיון שאוכל אגוז, אך שאר המאכלים שבכלל האגוזים כגון פיסטוק וכדו' נראה שיש להתיר לאוכלם, כיון שמה שלא אוכלים אותם הוא מחמת שמרבים כיחו וניעה ובאופן שנטחנו או מוערבים כגון עוגה או גלידה או שוקולד אין לאסור בזה.

אכילת אגוזים מראש השנה עד הושענא רבה - יש שנהגו שלא לאכול אגוזים מר"ה עד הושענא רבא, אך למעשה אין מקור ברור למנהגם, ולכן אין חייבים להמשיך לנהוג כן. [ואף אינם צריכים לעשות התרת נדרים].

דיני הזכרת יעלה ויבוא בברכת המזון

בראש השנה בברכת המזון מזכירים יעלה ויבוא, ואם שכח ולא הזכיר צריך לחזור ולברך. (שו"ע סי' קפ"ח ס"ה).

אם נזכר בתוך ברכת המזון שלא אמר יעלה ויבוא. יש בזה כמה חילוקים: א. אם נזכר לפני שהזכיר את שם ה' של ברכת בונה ירושלים חוזר ליעלה ויבוא ואח"כ ממשיך

לומר ובנה ירושלים וכו'. ב. אם נזכר לאחר שכבר ברוך אתה ה' נכון שיסיים למדני חוקך, וחוזר ליעלה ויבוא. ג. אם סיים כבר ברכת בונה ירושלים ועדיין לא התחיל ברכת הטוב והמטיב, ונזכר שלא אמר יעלה ויבוא יאמר "ברוך אתה ה' אמ"ה שנתן ימים טובים לעמו ישראל את יום הזכרון הזה ברוך אתה ה' מקדש ישראל ויום הזכרון".

ד. **אם נזכר ששכח לומר יעלה ויבוא אחרי שהתחיל ברכת הטוב והמטיב או אחרי ברכת המזון**, ישנו חילוק בין ליל ראש השנה, ליום ראש השנה. **בליל ר"ה** - אינו צריך לחזור לראש ברכת המזון אף שבלי לראש השנה אסור להתענות מ"מ אין בו חיוב אכילה מן התורה, אך לכתחילה טוב שאם יכול ישמע ברכת המזון מאחר, [ויש נוהגים שאף בלילה צריך לחזור]. **ביום ר"ה** - אם שכח לומר יעלה ויבוא ונזכר לאחר ברכת הטוב והמטיב, אינו חוזר לכו"ע [אף לנוהגים שבשאר יו"ט חוזרים על יעלה ויבוא] כיון שיש אומרים שאפשר להתענות ביום ראש השנה.

אשה ששכחה יעלה ויבוא - אף בליל ראש השנה אינה צריכה לחזור.

לימוד תורה בראש השנה - גם בראש השנה יש חובת לימוד תורה, ואחרי הסעודה יקבע עצמו ללמוד, (משנ"ב סי' תקפ"ג סק"ט). ויש נוהגים ללמוד בסעודה משניות מסכת ראש השנה.

אמירת התהילים - יש שנהגים לגמור את כל התהילים **ביום ראש השנה**, (משנ"ב שם) ויש שנוהגים לגמור את התהילים פעמיים כמגנין "כפר" (מועד לכל חי סימן יב אות כח). אך העיקר לאומרם בכוונה.

דיני תפילת שחרית

השכמה בעלות השחר - רבים נוהגים להשכים בעלות השחר, ולהתפלל בנץ החמה. אך בני אשכנז לא נהגו להקפיד בזה.

שינה לאחר עלות השחר - לאחר עלות השחר יש אומרים שצריך לקום מחמת שאין ישנים ביום ראש השנה, ויש רבים שמקפידים בכך, ויש רבים שלא מקפידים בכך, ומתפללים בשעה שבע בבוקר, ולכן המתפלל בשעה שבע ויודע שאם יקום מוקדם יהיה קשה לו להתרכז בתפילתו אינו חייב לקום בעלות השחר, כיון שלמעשה נהגו להקל בזה.

התעורר משנתו אחרי הנץ - אף לדעות המקילים בכך אם התעורר משנתו לאחר הנץ, ראוי שיקום, אך אם יהיה קשה לו להתרכז בתפילה יכול להמשיך לישן.

י"ג מידות - בפתיחת הארון קודש אומרים י"ג מידות ג' פעמים, וסדר התפילה שתיקן האריז"ל. [ויש שלא נהגו לאומרו].

החייבים בעלייה לתורה - יש נוהגים לקרוא את בעל התנוקע למנין העולים לתורה, (רמ"א סי' תקפ"ד ס"ב). ויש נוהגים לקרוא גם את המתפלל מוסף, (משנ"ב שם סק"ט). אך אם נוטלים שכר (משנ"ב שם סק"ט) או מוכרים את העליות לציבור. (ערוך השולחן סי' ג' ועי' ביה"ל סי' קל"ו ס"א). אין חיוב לעלותם, ואעפ"כ טוב לעלות אותם. (ח"ע עמ' קיא).

קניית עליה בימים נוראים - נכון לקנות עליה בימים נוראים אף שהיא עולה דמים יקרים (משנ"ב סי' תקפ"ד סק"ח), אך במקום מחלוקת לא יתקוטט על המצוות.

קניית עליה מכספי מעשר - מותר לקנות עלייה מכספי מעשר, אם יודע בשעת הקנייה, וכל יכול לקנות את כל העלייה מכספי מעשר. (עי' ט"ז י"ד ריש סימן רמ"ט סק"א ונתבאר בהרחבה בספר).

דיני קידוש לפני התקיעות

סדר הקידוש ביום ראש השנה - מנהג בני ספרד לומר "וביום שמחתכם וכו'". ומנהג בני אשכנז לומר "תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו".

קידוש על יין - העושים קידוש על יין יזהרו שלא לשנות רק מלוא לוגמיו [רוב רביעית] ולא יותר, משום שאסור לשנות שיעור כביצה יין או משקה המשכר לפני תקיעת שופר ותפילת מוסף, אך אם עושה קידוש על מיץ ענבים מותר לשנות רביעית שלימה כי אינו משכר. (עי' שו"ע סי' רפ"ו ס"ג, וגם משום תפילה כמבואר בסי' קא, ומחמת הכהנים כמבואר בסי' קכח סל"ח ובמשנ"ב שם ס"ק קמא, ובמשנ"ב סי' תרסט סקי"ז).

כיסוי המזונות - אם בשעת הקידוש מונחים מיני מזונות לפני המקדש או הציבור ששומע את הקידוש, מעיקר הדין צריך לכסות את המזונות, אך נהגו להקל בזה בפני כל הציבור, כיון שנח' בו הפוסקים.

קידוש לפני תקיעות - מעיקר הדין אסור לאכול קודם תקיעת שופר, כדין אכילה לפני קיום מצוה, (משנ"ב סי' תרצ"ב סקט"ו) ולכן, רבים מקפידים בזה שלא לעשות קידוש לפני התקיעות, אך מנהג עולם הישיבות להקל לעשות קידוש לפני התקיעות [מחמת החולשה ואריכות התפילה] ולאכול עד כביצה מזונות, אך מ"מ מותר לאכול פירות, ירקות, [קוגל תפוז] חטיפים וכן לשנות אפילו הרבה, אך אסור לשנות שתייה שיש בה אלכוהול, כיון שהוא לפני תפילת מוסף. ויש מקילים שמותר לאכול קוגל אטריות אפי' יותר מכביצה, ובתנאי שלא יקבע עליו סעודה. (עי' שעה"צ סי' רפ"ו סק"ז). **אף הנוהגים שלא לעשות קידוש קודם התקיעות, מ"מ אם גומרים את התפילה לאחר חצות היום,** יזהרו לשנות מים קודם תפילת שחרית, כדי שלא יהיו בתענית בחצי היום.

קידוש לנשים קודם התקיעות - נשים יכולות לאכול במקום צורך לפני תקיעת שופר אף יותר מכביצה, כיון שאינם חייבות בתקיעת שופר, (עי' הגהות רע"א סי' תקפט ובחיי אדם כלל קמז ס"ז).

דיני תקיעת שופר

מצוות תקיעת שופר - מדאורייתא מצוה לשמוע תקיעת שופר רק ביום הראשון של ראש השנה, [וכמו שנאמר בתורה (במדבר כ"א) "יום תרועה יהיה לכם"] ומדרבנן יש מצוה לתקוע גם ביום השני.

תקיעות דמיושב ומעומד - בזמן המשנה [ובזמן הבית יוסף] היו תוקעים רק תקיעות בתפילת מוסף על סדר הברכות ולא היו תוקעים לפני מוסף כלל, ואח"כ תיקנו שיתקעו פעמיים גם לפני תפילת מוסף בתקיעות דמיושב, וגם בשעת תפילת מוסף בתקיעות דמעומד. ונח' הפוסקים האם לתקוע גם בתפילת הלחש, או לתקוע רק בחזרת הש"ץ, ולמעשה מנהג בני ספרד וכן מנהג החסידים לתקוע בתפילת הלחש, אך מנהג בני אשכנז לתקוע על סדר התפילה רק בחזרת הש"ץ.

עמידה בתקיעות - התקיעות שלפני מוסף נקראים תקיעת דמיושב ותקיעות שתוקעים באמצע התפילה בחזרת הש"ץ נקראים תקיעות דמעומד, וכן התקיעות

שתוקעים למנהג בני ספרד בתפילת הלחש נקרא תקיעות דמעומד בתקיעות דמיושב אין צריך לעמוד, ונהגו לשבת.

החלפת תוקע - אם בעל התוקע בירך על השופר, ואינו מצליח לתקוע, יתקע אחר ואינו מברך, אך אם לא שמע הברכות יברך. **ואם התחיל המברך לתקוע ואינו מצליח להמשיך,** הבא אחריו ממשיך ממקום שפסק אפילו באמצע הסדר ואפילו אם תקע תקיעה ראשונה דתשר"ת השני יכול להמשיך שברים תרועה.

כוונת הבעל תוקע לצאת להוציא - הבעל תוקע צריך לכוון בכל התקיעות להוציא ולצאת ידי חובה.

ידיעת השומעים בסוג התקיעה - לכתחילה צריך לכיון ולדעת איזה סוג תקיעה תוקע עתה הבעל תוקע, ואם לא כיון כלל, יל"ע אם יצא יד"ח. (עי' שער הציון סי' תקצ סק"ג). ועכ"פ בשעת הדחק יכוון על דעת התוקע או על התקיעת שעתה תוקעים. (הגר"י משדי שליט"א).

דיני הפסק בדיבור באמצע התקיעות

הפסק בדיבור - אין לדבר דיבורים שלא מעניני התקיעות או התפילה בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד. (שו"ע סי' תקצ"ב ס"ג).

אם עבר ודיבר בין הברכה לתקיעות - שלא בעניין התקיעות, לא יצא ידי חובה וצריך לחזור ולברך שוב. (משנ"ב סקי"ג).

דיבר בסדר התשר"ת - אם דיבר בתקיעות דמיושב בסדר התשר"ת בין שברים לתרועה לא יצא ידי חובה אפילו דיבר מעניני התקיעה. (משנ"ב שם סקי"ג בשם המט"א ושער הציון סקי"ח, ועי' שו"ע הרב סי' תקצ"ב ס"ז).

דיבר בין תקיעות דמיושב למעומד - אך אם דיבר בין תקיעות דמיושב למעומד אף דיבורים שאינם מעניני התקיעות יצא ידי חובה, אך כנ"ל לכתחילה אין לדבר.

דיבור עד סיום סדרי התקיעות - כיון שברכת תקיעת שופר חלה אף על תקיעות דמעומד, לכן אין להפסיק בדברים בטלים עד אחר סדר התקיעות האחרון בחזרת הש"ץ. אך בעניני התפילה והתקיעות אין איסור לדבר. ולכן יכול לומר עם השליח ציבור ולנגן קטעי התפילה.

ברכת אשר יצר - אם עשה צרכיו יכול לברך אשר יצר. (הסכמת הפוסקים).

אמירת תהלים - מותר לומר תהלים לאחר ששמע שלושים קולות. (שו"ת בית יעקב סי' ט"ז, לקט הקמח החדש, דרכי חיים ושלום אות תשכה, יסוד ושורש העבודה שער י"א סדר שופרות, ועוד).

לימוד תורה - לאחר תקיעות דמיושב, **לבני ספרד:** מותר בהרהור, **ולבני אשכנז:** מותר ללמוד אך בפה. (עי' לקט יושר שמונת ללמוד דיני התקיעות, ובחוט שני פ"ו הערה כה שכתב שמותר ללמוד בפה, אך למעשה נראה דלבני ספרד יש להתייר רק בהרהור, עי' חזו"ע עמ' קלה).

דיני המצויים בתקיעות בתפילת הלחש

המתנה בסיום מלכיות וזכרונות ושופרות - לבני ספרד והנוהגים לתקוע בתפילת הלחש, המסיים סדר מלכיות ממתין עד שיגיע לשם התוקע ויתקע, ואח"כ ימשיכו זכרונות, וה"ה בסיום זכרונות ושופרות. (מט"א סי' תקצ"א ס"ג). אך אם תוסח מחשבתו או שאין לו כוח ויצטרך לשבת

שינה ביום ראש השנה

שינה ביום א' - נהגו [לסימנא טבא] שלא לישן ביום ראש השנה, אך לאחר חצות היום מותר. וכ"ש אם יפריע לו לכיון בתפילה. וכן מותר להרדם על השולחן וכדו' אין בו איסור שינה, כי כל האיסור הוא דוקא בשינה על מיטה, ויש נזהרים אף בזה.

שינה ביום ב' - ביום השני אין איסור לישן בראש השנה, אך יש שנהגו ע"פ הקבלה לאסור אף ביום השני.

דיני אמירת תשליך

נוהגים לומר תשליך בראש השנה ביום הראשון מול הים או הבאר, כדי להשליך העוונות לים. (רמ"א סי' תר ומשנ"ב שם). [ויש קהילות חסידיות שנוהגים לומר תשליך בעשרת ימי תשובה בים]. **והנוהגים כהגר"א והחזו"א וכן בני תימן נהגו** שלא לומר תשליך.

סדרי העדיפויות במקום אמירת התשליך - מצינו בפוסקים סדרי עדיפויות באמירת התשליך בראש השנה, [אך כל מקום יעשו כמנהגו, יש שלא הקפידו בכל הקפידות הנ"ל, כגון ללכת לים או אף למקוה, או לומר במקום שיש דגים]. א. ליד ים או לנהר, שיש בהם דגים חיים. ב. מעיין או לבאר מים חיים. ג. בור שיש בו מים. ד. מקוה או בריכה. ה. בור שהיה בו מים אף שאין בו עתה מים. ו. ליד ברז מים, כיון שהמים מחוברים לנהר או לים, ז. מים שנמצאים באקוורים או בקערה ויש בו דגים. ח. קערת מים בלא דגים, [ויש אומרים שבכה"ג עדיף לומר את התשליך בעשי"ת, אך יש הרבה שנוהגים לומר את התשליך בקערת מים אף שהיא בלא דגים].

סדרי עדיפויות בתשליך - אם רואה את הים מרחוק כגון מעל גג ישיבת פוניב'ז עדיף מלומר מול ברז מים. - עדיף לומר תשליך ביחידות במקום שיש בו דגים, ממקום שאין בו דגים. - עדיף לומר תשליך בעשי"ת בים מאשר בראש השנה מול ברז מים, אך במקום ביטול תורה יעשו בראש השנה.

תשליך לנשים - נשים נוהגות לומר תשליך, ודי שיאמרו תשליך מול הברז בבית, וכל כבודה בת מלך פנימה. (הסכמת הפוסקים).

סדר אמירת התשליך - בני ספרד נוהגים לומר סדר התשליך כמצוי במחזורים, והתפילות כמו שתקן החיד"א. מ"מ עיקר התשליך הוא הג' הפסוקים האחרונים בספר מיכה [מי א-ל כמוך, מימי קדם]. וכשאומר ותשליך מנער שולי הבגדים, ומרמז בזה שמסלק מעליו כל החטאים והעוונות, ועמם כל המקטרגים והמשטינים.

תשלומין לתשליך - מי שלא אמר תשליך בראש השנה, יכול לומר תשליך כל עשרת ימי תשובה.

דיני איסור הכנה מיום טוב ליום טוב

איסור מכין מיו"ט ליו"ט - אסור להכין מאכלים [אף המלאכות המותרות ביו"ט] מיום טוב ראשון ליום טוב שני, וכן מיום א' דראש השנה ליום ב' דראש השנה. (שו"ע סי' תקג ס"א). איסור זה אף אם עשה עירוב תבשילין.

איסור הכנה בבישול - אסור לבשל אוכל מיום טוב ליום טוב. אך ישנו היתר אם אין לו אוכל לסעודת יו"ט ראשון, מותר להכין סיר של בשר או דגים ליום טוב עצמו, אף

באמצע שמו"ע עדיף שימשיך תפילת ויוצא בשמיעתו תקיעות דמעומד הגם שנמצא ששומע התקיעות אחר תפילתו. (חזו"א או"ח סי' קל"ז ב' ג).

שמיעת התקיעות המאריך בתפילתו - המאריך בתפילתו, ובעוד שאוחז במלכיות כבר הגיע לשם התוקע, ישתוק וישמע התקיעות, ולא יאמר אז היום הרת עולם וכו' אלא ימשיך עד סיום הברכה, ושם יכול לומר היום הרת עולם. (שם).

זהירות בחזרה לתפילה לאחר התקיעות - וצריך ליזהר בתקיעות שבתפילת הלחש כשהשומע אוחז באמצע הברכה ומקשיב לתקיעות מיד אחר ששמע את התקיעות יחזור למקום שאוחז בברכה שאם בטעות ישכח המקום שאוחז בתפילתו ויאמר היום הרת עולם וימשיך בברכה האחרת ויגמור תפילתו לא יצא ידי חובת תפילת מוסף וצריך לחזור ולהתפלל את כל תפילת מוסף.

בעל תוקע שמאריך בתפילתו - בעל תוקע שאוחז באמצע הברכה והציבר כבר גמרו את הברכה, בדיעבד מותר לו לתקוע. (שו"ת שבט הלוי ח"י סי' פ"ח, אך אאינו לכתחילה ולכן אין להתיר רק בדיעבד או שנטרד, וכן כתב לי הגר"י משדי שליט"א).

המתפלל מוסף ביחידות - אינו תוקע בסדר התפילה, כיון שלא נתקנו אלא בציבור, וחובת היחיד היא לשמוע שלשים קולות וטוב שישמע אותם לפני שיתפלל מוסף. (שו"ע הרב סי' תקצ"ב ס"ז).

שמיעת חזרת הש"ץ - רבים מבני אשכנז נהגו להקפיד לשמוע מלכויות זכרונות ושופרות כל מילה, אך בני ספרד אינם צריכים להקפיד בזה, כיון ששומעים את התקיעות בתפילת הלחש.

תקיעות לאחר סיום התפילה - לאחר סיום התקיעות השופר הנוהגים לחומרא השופר הינו מוקצה, ואין לתקוע בו גם אם מטרתו כדי להתלמד לקראת התקיעות ביום השני.

תקיעות לקטן - קטן שאחרי התפילה רוצה לתקוע יכול לתקוע בשופר, ויש בזה משום חינוך. (שו"ע הרב שם סי' תקצ"ו ס"ב).

דיני תקיעות לנשים ולחולים

נשים בתקיעת שופר - נשים פטורות מתקיעת שופר, כיון שהיא מצוות עשה שהזמן גרמא, אך נהגו לשמוע כבר תקיעת שופר. [אשה שאינה יכולה לשמוע שנה אחת כיון שהיא אנוסה, אינה צריכה לעשות התרת נדרים, אך אם רוצה להפסיק ממנהגה צריכה התרת נדרים].

מנין התקיעות לחולים וזקנים ולנשים וכדו' - לחולים שחייבים כגון אנשים, נהגו לתקוע שלושים קולות, אך במקום צורך או בדוחק הזמן, די בעשרה קולות, אך לנשים שפטורות די בעשרה תקיעות, אך נהגו לתקוע שלושים קולות, אך במקום צורך די בעשרה קולות.

ברכה לתוקע לנשים - התוקע לנשים **למנהג בני אשכנז** יברכו לעצמם, (רמ"א סי' תקפ"ט ס"ו ובמשנ"ב סק"י ועי' משנ"ב סק"א). **והתוקע לנשים מבנות ספרד** לא יברך להם כיון שפטורות. (ע' סי' תקפ"ט שם).

ברכה לתוקע לחולים וזקנים בני חיובא [ולא ברמה שפטורים מהמצוות] - הבעל תוקע יברך ויכוון להוציא אותם ידי חובה.

זמן ההיתר להכין מיו"ט לחבירו - מותר להכין ביום טוב מצאת הכוכבים. [אך אין צריך להמתין לזמן ר"ת אבל בבין השמשות אין להכין. (ביה"ל שם ד"ה ביום, וכן הסכמת הפוסקים).

דיני הדלקת נרות בליל שני של ר"ה

זהירות שלא להדליק מבעוד יום - יש להזהר שלא להדליק מבעוד יום, וכן יש ליזהר שלא להתעסק בהכנת הנרות, רק לאחר צאת הכוכבים, משום איסור הכנה. אך יש מקילים להדליק את הנרות מבעוד אין בזה איסור.

לכבות את אור החשמל מערב שבת - ראוי לכבות את החשמל בשעון שבת כדי שיוכלו להדליק נרות יו"ט.

הכנת הנרות ליו"ט - בליל יו"ט שני להדליק את הנרות כדי שלא לעבור על איסור מוקצה, יפנה את הפתיל ע"י כפית או מזלג כדי לפנות מקום בזכוכית לנר החדש. (ע"י בשערי יוסף יו"ט מש"כ בזה).

הרכבת הפתיל צף - **לבני ספרד**: מותר להרכיב את הפתיל צף ביום טוב ואין בזה איסור משום מתקן מנא וגם שלא ברור שיש בו צורך יו"ט כיון שבזמנינו יש אור החשמל, **ובני אשכנז**: מחמירים בזה, וטוב להכין את הפתיל צף מערב יום טוב וכדי לצאת יד"ח אליבא דכו"ע. (נתב' בארוכה בשערי יוסף הל' יו"ט).

זמן ההדלקה - יש להדליק את הנרות לפני הקידוש ולא לאחר הקידוש, כיון שלכתחילה יש לעשות את הקידוש לאור הנרות, ונהגו שהאשה מדליקה את הנרות סמוך לקידוש.

ברכת שהחיינו - יש נוהגים שהאשה מברכת להדליק נר של יו"ט, אך בני ספרד לא נוהגים לברך שהחיינו, ואף בני אשכנז מי שאין בידה מנהג לברך שהחיינו לא תברך שהחיינו, אלא תצא יד"ח בקידוש, ואיש אינו מברך שהחיינו וכנ"ל.

ברכת שהחיינו על בגד/פרי חדש - הנוהגים מבני אשכנז שמברכים שהחיינו, ותלבש האשה בגד חדש או תקח פרי חדש ותכונן גם עליו בברכת שהחיינו.

דיני ברכת שהחיינו ביום שני של ראש השנה

ברכת שהחיינו - ביום השני של ראש השנה מברכים שהחיינו בקידוש על פרי חדש, ואם אין לו פרי חדש יברך שהחיינו אף בלא פרי. (שו"ע סי' ת"ר ס"ב). ויש להזהר לכתחילה לברך על פרי שבעל הבית רוצה באכילתו. (ע"י שו"ת שבט הלוי ח"ד סי' כה). וטוב לכיון על היום ולא בעיקר על הפרי, (ע"י מט"א שם). ורבים נוהגים לברך בלילה השני ברכת שהחיינו על האתרוג [-חבושים].

מי צריך לאכול מהפרי חדש - המקדש הוא זה שצריך לאכול את הפרי חדש כדי שלא תהיה הברכה שהחיינו ברכה לבטלה אבל שאר המסובים אין אצלם חשש ברכה לבטלה.

הלכות יו"ט שחל בערב שבת

זמן סעודת ר"ה ביום - לכתחילה יש לאכול את סעודת החג לפני תחילת שעה עשירית, אך מ"מ אם התאחר יאכל את הסעודה כרגיל, כיון שהיא סעודת מצוה. (ע"י סי' רמ"ט ס"ב, ובה"ב שם ס"ג) ומג"א סי' תקכ"ט סק"ב.

שאין צריך רק לחתיכה אחת, יכול להוסיף אוכל אף לאחר התחלת הבישול, משום שהתבשיל מתוקן שיש בו יותר בשר, ואף אם הוא בסיר קטן מותר להעבירו לסיר גדול, אך יש להזהר שלא יאמר שעושה כן לצורך יו"ט שני, [אך היינו דוקא בתבשיל של בשר, אך בשאר תבשילין אינו רשאי להוסיף בשביל הלילה אף שהסיר עומד על האש, כיון שאינו מוסיף שבה על ידי זה בתבשיל]. (סי' תקג שם, ומשנ"ב שם סק"ה, ובשו"ת אול"צ ח"ג פי"ט ב').

ואם מכין שני סירים לצורך הלילה ואוכל מזה בסעודת הבוקר יש מקילים, אך לכתחילה מחמירים בזה. (ע"י רמ"א שם, ומשנ"ב שם סק"ח).

איסור מכין בדבר שאינו מלאכה ורק איסור טירחא - נחלקו הפוסקים האם יש איסור הכנה בדבר שאינו מלאכה, **בני ספרד**: נהגו שאין בו איסור הכנה, (ע"י חזו"ע שבת ח"ב עמ' תמו ובפסח עמ' רסה, ובילקו"י יו"ט עמ' רנח) **ובני אשכנז**: מחמירים שאף דבר שאינו מלאכה יש בו איסור מלאכה. (משנ"ב שם סק"א). **אך בהכנה קלה שאינה מלאכה** - לכו"ע אם אין לו אפשרות אחרת אין איסור הכנה, אך יעשה כן מבעוד יום, באופן שיכול להשתמש בזה. (ע"י חיי אדם כלל קנג סעיף ו', והו"ד במשנ"ב סו"ס תרס"ז, ובשער הציון שם). וכדלהלן.

הוצאת מאכלים מהמקפיא או הכנסת שתיה לקירור - לבני ספרד: מותר להוציא מהמקפיא ביו"ט ראשון אוכל קפוא בשביל שיהיה מוכן לאכילה או לחימום מיד במוצאי שבת, כיון שכוונתו שיוכל לשבת אחרי התפילה לסעודת יו"ט ולא יצטרך להמתין זמן רב ולהתבטל מעונג יו"ט, מותר להכניס שתיה למקרר כדי שתהיה השתיה קרה לצורך סעודת הלילה. מותר להוציא חלות מהמקפיא לצורך סעודת הלילה, אך לכתחילה יש לעשות כן מבעוד יום. **ובני אשכנז**: רבים מחמירים אף בזה, ורק במקום הצורך מותר מבעוד יום. (ע"פ הח"א ומשנ"ב שם). אך רבים מתירים בזה כיון שאין זה נחשב להכנה כיון שאין בו טירחא. (הגרי"ש אלישיב זצ"ל בשו"ת וישמע משה ח"ה עמ' קלג, והגרש"א ועוד, ונתבאר בארוכה בשערי יוסף הלכות יו"ט).

אופנים שאין איסור הכנה

א. אם הוא מבעוד יום שיכול להיות שישתמש בכלים, אף לאחר הסעודה כגון כוסות. (שו"ע סי' שכ"ג ס"ו).

ב. במקום צער, כגון שלא רוצה שיהיה זבובים בכיור ומפריע לו, רבים מתירים בשטיפת כלים.

ג. בהליכה אין איסור הכנה. כגון ללכת לבית הוריו או חמיו לצורך הלילה. [אך יש להזהר שלא לקחת דברים רק לצורך הלילה או טלית וכדו']. (ע"י עירובין לט. ובתהילה לדוד סי' שכ"א סק"ו).

ד. בדיבור אין איסור הכנה, ולכן מותר להכין את קריאת התורה וכדו'. (ע"י שו"ע סי' ש"ז ס"ז וס"ח).

ה. בדבר שנהנה ממנו כגון רחיצה או החלפת בגדים, וכן סידור הבית והשולחן, (ע"י שו"ת מהרש"ג ח"א סי' סא) אבל אם מסדר את הכלים על השולחן לסעודת הלילה אסור, [ומותר רק מצאת הכוכבים ככל דיני הכנה].

ו. במקום פסידא, כגון החזרת מוצרים למקרר. (הסכמת הפוסקים).

ז. במקום שזה הדרך, כגון שסוגר את הדלת ומטלטל את המפתח הבית אין איסור. (ע"י אורחות שבת פכ"ב הערה רעה, ובהליכות אבן ישראל עמ' רסו, התיר שמא יחזור לביתו).

סעודה שלישית ביום טוב - האוכלים סעודה שלישית ביו"ט, מ"מ ביו"ט שחל בערב שבת, הנוהגים לאכול סעודה שלישית בפת, יאכלוהו קודם זמן מנחה קטנה.

הדלקת נרות שבת ביו"ט - מדליקים נרות שבת ביו"ט בערב שבת כעשרים דקות לפני השקיעה, [וכל מקום לפי מנהגו]. וצריך להזהר להדליק את נרות השבת ע"י גפרור או נר אמצעי, ויניחנו שיתכבה מאליו, ויש להזהר שלא להניחו בכיור או במקום מים. **ודיני ההדלקה והפתילות כנ"ל בדיני הדלקת נרות ביו"ט שני.**

מצות תוספת שבת - יש אומרים שיש מצוה לקבל תוספת שבת. (עי' שו"ת דברי יציב או"ח סי' קיז, ובשער"י יו"ט).

קבלת שבת ובמה מדליקין - יום טוב שחל בערב שבת, **מנהג בני ספרד** שאומרים קבלת שבת כרגיל, אך אין אומרים במה מדליקין, ואומרים משנת כל ישראל וכו' ואח"כ אומרים אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא וכו' ואומרים קדיש על ישראל. (שו"ע סי' רע ס"ב). **ומנהג בני אשכנז** שאומרים רק מזמור שיר ליום השבת, השם מלך, ולא אומרים לכו נרננה ולא לכה דודי, ולא במה מדליקין.

דיני רחיצה ביום טוב

[נתבאר בהרחבה בשערי יוסף הלכות יו"ט]

רחיצה לכבוד שבת שחל בערב יו"ט - אף ערב שבת שחל בערב יו"ט יש מצוה לרחוץ במים חמים כל גופו. (שו"ע סי' רס"א, ועי' אורה ושמוחה פ"ל משבת ה"א שהסתפק בזה, ויש מי שכתב שהרי גופו נקי, ואין טעם לרחוץ, אבל לחי ומים של ר"ה, קשה להזהר שהגוף לא יהיה נקי מזיעה, ולכן בודאי שיש מצוה לרחוץ לכבוד שבת, ורק באופנים המותרים וכדלהלן:

חימום מים לצורך רחיצה - אסור לחמם מים ביו"ט לצורך רחיצת אדם, כיון שאינו נחשב שווה לכל נפש, (שו"ע סי' תקי"א). אך מותר לחמם מים לצורך רחיצת פניו ידיו ורגליו. (שם ס"ב). [ויש מתירים אף במקצת גופו (עי' ביה"ל סי' תקי"א ס"ב ד"ה אבל)].

חימום מים לצורך חולים וקטנים - **לבני ספרד**: מותר, **ולבני אשכנז**: אסור. אך במים שהחמו כבר בהיתר מותרים, ויש בזה עוד פרטים ונתבארו בספר שערי יוסף הלכות יום טוב בהרחבה.

מים שהתחמו לבד ביו"ט - במקום צורך וצער, **לבני ספרד**: מותר, **ולבני אשכנז**: אסור.

רחיצה במים שהחמו בערב יו"ט [כגון שנשאר מים מהדוד שמש או הבוילר חשמלי] - **לבני ספרד**: מותר לרחוץ בהם את כל הגוף לכתחילה, **ולבני אשכנז**: אסור להתרחץ כל גופו ביו"ט אף במים שהחמו מערב יו"ט, אבל מותר להתרחץ מהם אבר אבר. (שם ס"ב). אך מי שנתלכלך כל גופו או שהזיע הרבה, [כגון בשני ימים טובים, או בר"ה, או ביו"ט הסמוך לשבת] מותר להתרחץ במים חמים שהחמו בערב יו"ט בדוד שמש או בבוילר שמכובה, [ומצד שנכנסים מים אחריהם הרי הוא גרמא (שו"ת ארץ צבי סי' קי"ב, ועוד). ולפי"ז אף המים שמגיעים אחריהם אין דינם כנתבשלו ביו"ט כיון שהם גרמא, ולא נעשה מלאכה, (עי' הל"ע ח"ד עמ' רט) וגם כיון שיכול להשתמש בהם בהיתר. (עי' חוט שני יו"ט עמ' סב)].

מים שהחמו ע"י דוד שמש [שאינו בו מערכות חשמל] ביו"ט - **לבני ספרד**: מותר לרחוץ בהם, רק בבית, ולא בבית המרחץ. [ומצד שהתחמו ביו"ט עצמו, כיון שלא נעשה שום פעולה ביו"ט, דינם כמים שהחמו בערב יו"ט]. ויש מחמירים. (וכנ"ל כיון שיש לחוש שנכנסו מים אחריהם). **ולבני אשכנז**: רבים מחמירים, בזה, אך יש מקילים בזה. (הגרשז"א, ועוד). **ולצורך קטנים** - אפשר לכו"ע להקל.

מים שהחמו ע"י בוילר חשמלי/גז ע"י שיעון שבת לבני ספרד: מותר אף אם הם דולקים ומתחממים ביו"ט, ובמקום שיודע שאין מערכת חשמלית שאם משתמש במים נדלק הבוילר החשמלי, [כגון בבתי מלון או מקומות מרכזיים וכדו'] ולא שייך להתיר משום פסיק רישא דלא ניחא ליה. [ואף אם נכנסו מים אחריהם, אין בזה חשש וכתבאר בשערי יוסף הל' יו"ט]. ואם מערב בהם מים קרים ומתרחץ במים פושרים וכדלהלן, אפשר להתרחץ אף לכתחילה. **ולבני אשכנז**: אסור.

רחיצה במים פושרים - [חום 32 מעלות, וטוב להחמיר שהוא שיעור חום שהגוף לא נהנה ממנו] **לבני ספרד**: מותר להתרחץ במים פושרים ביום טוב אף באמבטיה שבביתו, אך **לבני אשכנז**: אין להתרחץ ביו"ט אף במים פושרים, אלא א"כ במקום צער וכדלהלן. ומותר לערב מים קרים במים חמים שחוממו בערב החג, וכנ"ל.

רחיצה במים קרים - כל הגוף, מותרת ביו"ט אף לבני אשכנז (עי' רמ"א סי' תקי"א), **ונהגו בני אשכנז להחמיר** שגם להתרחץ במקלחת בצונן בכלל האיסור, אך במקום צער כללך או זיעה מותר להתרחץ.

רחיצה במים חמים שהחמו בעיו"ט בבית המרחץ - אף במים שהחמו בערב יום טוב לא הותר להתרחץ בבית המרחץ, אך מקלחת שבבית אין דינה כמרחץ ומותר להתרחץ בה במים שהחמו מערב יו"ט, ויש מבני אשכנז שמחמירים בזה, אך במקום צער לכו"ע מותר. [וכדלקמן].

מקלחות בישיבה - אף שהוא כמה מקלחות אחד בסמוך לשני דינו כמקלחת בבית. אך כאמור לעיל יש מבני אשכנז שמחמירים בזה.

רחיצה במקלחת שבמקוה במים קרים - **לבני ספרד**: מותר להתרחץ במקלחת שבמקוה במים קרים, אך לא במים חמים שהחמו בערב יו"ט. **ולבני אשכנז** במקום שמותר לרחוץ בצונן כגון במקום צער מותר.

טבילה במקוה לאנשים - **לבני ספרד**: מותר לגברים לטבול במקוה ביום טוב אף במים חמים (שם ס"ג). אך צריך להזהר רק לטבול ולצאת, ולא להשאר במקוה להנות מהמים החמים, **ולבני אשכנז**: לנוהגים שאין טובלים במקוה בשבת, אין טובלים אף ביו"ט, רק לבע"ק, אבל לתוספת קדושה אף שיש אסורים, אך פשט המנהג להתיר לטבול אף לתוספת קדושה.

זהירות מאיסור סחיטה וממרח ברחיצה ביו"ט - המתרחץ ביום טוב צריך להזהר בסחיטה בשעת הרחיצה, ולכן אסור להתרחץ ע"י ספוג וכדו' וישתמש רק בסבון נוזלי, [וסבון מוצק, לבני ספרד: מותר במקום הצורך, ולבני אשכנז: אסור].

לשים שמפו בשער - **בני אשכנז**: מחמירים מאיסור סחיטה, **ולבני ספרד**: מותר להשתמש בשמפו לחוף את הראש, ואין בזה חשש סחיטה, אך צריך להזהר שלא יסחוט בידיו שערות הראש ובפרט שערות הפאות והזקן.

ניגוב הגוף במגבת - **לבני אשכנז**: נהגו להקפיד שלא לנגב את השער שבראש והזקן בחוזק אלא רק להניח את המגבת על השער, (משנ"ב סי' שכ סקנ"ה וסי' שכ"ו סקכ"ד וכו'), אבל בשאר הגוף אין בזה חשש. **ולבני ספרד**: מותר אחרי הרחיצה או הטבילה לנגב את גופו ואת ראשו במגבת, [ואין בזה איסור סחיטה כיון שהיא סחיטה כלאחר יד ולא גזרו בזה בשיעור שאין סחיטתו אסורה אלא מדרבנן]. ויש מחמירים. (עי' בא"ח ש"ב פקודי ס"ח).

סירוק שערות - אסור להסתרק בשבת ויו"ט כיון שפסיק רישא שיתלשו שערות, (שו"ע סי' שג סכ"ז) אך אפשר

11

למשכב, פטור מהצום. (עי' מ"מ פ"ה מתענית ה"י שבמקום חולי לא החמירו רבנו, כדן מעוברות שהם בדרגה של מקצת חולי ואעפ"כ פטורות, ובביה"ל סי' תקנ"ט ס"א כתב "וכן בחולי קצת ומעוברת שיש מיחוש קצת מותרים לאכול [חידושי רע"א בשם תשובת שבו"ל]. ועי' בערוך השולחן סי' תרנ"א, וכע"ז שמעתי מהגרע"פ לגבי צום דחוי, ולכן כל שיש לו מיחוש בראש וקשה לו לתפקד וללמוד פטור מהצום. (עי' שד"ח בין המצרים פאת השדה א' יג').

בעלי ברית הסנדק המוהל ואבי הבן, אבי הבן בפדיון הבן, והכהן הפודה [ופדיון הבן חל בזמנו שנולד בג' אלול, ועושים הפדיון הבן ביום או שנדחה משבת ליום] - פטורים מהתענית לאחר תפילת מנחה גדולה. (מטה אפרים סי' תר"ב סק"ד, ועי' משנ"ב סי' תקנ"ט סק"ז).

חתן וכלה בתוך שבעת ימי המשתה - לבני ספרד: פטורים מן התענית, ויכולים לאכול אחר תפילת מנחה גדולה **ובני אשכנז** מחמירים לצום בחתן וכלה אף בצום דחוי אלא א"כ יש להם צער וחולשה מהצום.

דיני וסדר אמירת סליחות בצום גדליה

סדר הסליחות - בתפילת שחרית לאחר סיום חזרת השליח ציבור, מנהג בני ספרד אומרים או"א ותחנון, ואחר אומרים סליחות, וכן אומרים והוא רחום אף שאינו שני וחמישי, ומנהג בני אשכנז לומר סליחות ואח"כ אומרים התחנון. ומנהג בני אשכנז לומר גם הסליחה "אל נא רפא נא וכו'", למניעת מחלות מילדים.

אמירת סליחות קודם התפילה - אם הזמן דחוק או בשעת הדחק אפשר לומר את הסליחות אף קודם תפילת שחרית, **ובעשי"ת יש מעלה לומר הסליחות קודם התפילה**, ומ"מ אם לא אמר הסליחות או אבינו מלכנו בבוקר יכול לאומרם אף לאחר חצות.

אמירת סליחות שיש חתן או בעלי ברית - נוהגים לומר סליחות אף שיש בעל ברית או חתן, אך בעלי הברית והחתן אינם אומרים סליחות אנשי אמונה תמהנו מרעות וכו' ואומרים וידוי ואין נופלים על פניהם ואומרים מזמור לדוד אליך, ואין אומרים והוא רחום, ואומרים רק הפיטים שיש בהם צער, ויש אומרים שאף אין אומרים מזמור לדוד ה' אליך.

נתינת צדקה - בצום גדליה יש להרבות בו בצדקה, מלבד הדין שיש להרבות בצדקה בכל צום, ובפרט שהוא עשי"ת שיש בכל מצוה שעושה להכריע את דינו, ולהרבות בזכויות.

המשפט, ולאחר זמן רב מהתפילה, הסתפק אם אמר המלך הקדוש או המלך המשפט, **לבני אשכנז:** אינו צריך לחזור אם הוא זמן מופלג מהתפילה אבל אם הוא מיד לאחר התפילה או בתוך התפילה צריך לחזור. (משנ"ב סי' קי"ד סק"ח). **ולבני ספרד:** בכל אופן צריך לחזור. (ברכ"י סי' תכב).

שכח ונזכר בתוכ"ד - נזכר תוך כדי דיבור שהוא שאילת שלום של "שלום עליך רבי", ועדיין לא התחיל בברכה אחרת יכול לתקן ולומר המלך הקדוש או המלך המשפט.

שכח לומר המלך הקדוש - אם לא נזכר תוכ"ד אם שכח לומר המלך הקדוש חוזר לתחילת תפילת שמו"ע, ומתחיל מברכה ראשונה. (שו"ע שם ס"א).

שכח לומר המלך המשפט - לבני ספרד: חוזר לברכת השיבה שופטינו, ואם עקר רגליו חוזר לראש, (שו"ע שם). **ולבני אשכנז וכן יש נוהגים מבני ספרד:** שאם לא הזכיר המלך המשפט, יוצא ידי חובה באמירת המלך המשפט. (רמ"א שם ובא"ח וכה"ח).

דיני צום גדליה [-נדחה]

בג' תשרי צמים "צום תענית גדליה" שבצום זה סובב חורבן בית המקדש. [כשר"ה חל ביום ה' ויום ו', צמים ביום א' ד' תשרי]. (שו"ע סי' תר"ב ס"א).

דין צום זה כדיני ארבעת הצומות, [מלבד דין חולים ובעלי ברית ופדיון הבן וכדלהלן] ונתבארו הדינים בארוכה בגליון פסקים והלכות דיני י"ז בתמוז.

התכונות לצום - מצוי בצום גדליה שהרבה אנשים התעייפו מהתפילות בר"ה שבקושי שתו מספיק, [וחסר לגוף נוזלים] ולכן צריך להתכונן לצום גדליה כראוי.

חולים שע"י שיצומו בצום גדליה לא יכולו לצום בצום יום כיפור - לא יצומו, בצום גדליה. (שו"ת הלכות קטנות ח"א סי' רצ, וכן הסכמת הפוסקים).

החייבים והפטורים מהצום בתענית גדליה נדחה

אנשים ונשים חייבים בצום, אך חולים אף שאין בהם סכנה, [כגון דלקת או חום 38 מעלות] או נשים מעוברות או מניקות או יולדת ומפלת עד ל' יום פטורות מהצום.

מקצת חולי/כאבי ראש - בצום דחוי אף אדם שיש לו מיחושים או כאבי ראש או כאבים בגוף, אף שעדיין לא נפל

**גם אתה תהיה שותף בזיכוי הרבים בהדפסת אלפי גליונות הלכות יום כיפור - סוכות - ארבעת המינים בתרומה חד פעמית של 50 ₪ הינך שותף בזיכוי הרבים
ניתן לתרום דרך נדרים פלוס: "פסקים והלכות"**

הגליון נתרם לרפואה שלמה

רוזי בת שמחה

ולהצלחת רפאל בן רוזי בתורה וביראת שמים הוא וכל בני ביתו ברוחניות ובגשמיות בכל הענינים

לתרומות והנצחות להמשך הדפסת הגליון:

ניתן לתרום: דרך נדרים פלוס, חפשו: פסקים והלכות לתרומות ולהפצת העלון: 053-3164570 להצטרפות לרשימת התפוצה:

באימייל: a921434567@gmail.com

לשאלות בהלכה: 058-3233587